

Misjon og urfolk

Hanne Punsvik Øygaard
Sokneprest
hanne.oygard@kiha.no

Innledning

Før hovedkonferansen i Arusha gikk av stabelen, tilbragte jeg to dager sammen med 20 andre unge voksne tilhørende ulike urfolk fra Afrika, Asia, Sør-Amerika og Oseania. Selv reiste jeg til Arusha som utsending for Samisk kirkeråd, og som same var jeg den eneste europeiske deltakeren på Indigenous Youth PreConference. Konferansens hovedtema var «*Walking in Spirit: Indigenisation as Transforming Discipleship*», et tema vi arbeidet med ved å lytte til hverandres erfaringer, delta i spennende samtaler og diskutere mulige løsninger. Det er urfolkskonferansens perspektiv på misjon og transformerende disippelskap denne artikkelen tar utgangspunkt i. Betrachtingene som trekkes frem vil naturlig nok ikke kunne anses som like aktuelle alle steder, men de beskriver tendenser i den verdensomspennende kirken. De er også høyst aktuelle i en norsk kontekst.

Historien som felles utgangspunkt

Urfolkskonferansens deltakere kom fra hele verden, og representerte med det et enormt mangfold både når det gjelder språk og kultur. Det er heller ikke til å stikke under stol at vi kom fra vidt forskjellige livsvilkår. Min oppvekst og hverdag i velferdsstaten Norge skilte seg kraftig fra virkeligheten til mange av mine meddeltakere, og fremsto for flere av dem som en ren utopi. At jeg, en ung kvinne, kan være ordinert prest var overraskende for de fleste av dem. Forskjellene mellom våre liv er enorme, men det var ikke alle ulikhetene som fikk prege de dagene vi hadde sammen. Det var likhetene.

Som urfolk har vi nemlig en felles historie. En historie som innebærer kolonisering og tap av landområder. En historie med misjonærer og kirkeledere som har demonisert kulturen og tradisjonene våre i stedet for å prøve å forstå dem. En historie der kirken ikke kun har holdt frem troen på den ene, sanne Gud, men også den ene «rette» måten å praktisere denne troen på. Kirkens iherdige arbeid for å innføre en sann, kristen lære har vært en sterk bidragsyter til at vi som urfolk har mistet og fortrent viktige

elementer i vår kultur, elementer som er viktige for forståelsen av egen identitet. Som pastor Phumzile Mabizela fra Sør-Afrika så enkelt sa det: «Helvetesteologien er et problem fordi den har gjort oss til et problem» (fritt gjengitt og oversatt). Ved å demonisere bærende kulturelementer har også misjonen demonisert essensielle deler av urfolks identitet. Kultur, religion og identitet er ikke isolerte bestanddeler som lett kan skilles fra hverandre, men sammenflettede enheter som går inn i hverandre og lever i et tett samspill i hver enkelt av oss. Du kan derfor ikke fjerne eller endre den ene delen uten at det påvirker de to andre, noe misjonen historisk sett har unnlatt å ta hensyn til. Misjonens demonisering av urfolkskulturer er en av årsakene til at mange, spesielt unge, i dag er på leting etter viktige puslespillbrikker i egen identitet. Som urfolk lever vi våre liv mellom to verdener: Den som er gitt oss av våre forfedre og –mødre, og den som er etablert av koloniseringsmakten. Med én fot i hver leir blir dette for mange en utfordrende spagat.

I store deler av verden vil majoritetsbefolkningen anta at vi lever i en postkolonial tid. For urfolk er dette stort sett langt fra realiteten. De fleste steder, også i Norge, lever urfolk fremdeles under kolonimaktens myndighet, og dette inkluderer landområder som tradisjonelt sett har vært brukt av urfolk. Urfolk over hele verden kjemper stadig for retten til eget land og retten til å utøve egen kultur. At kirken har bidratt til tap av kultur gjør at den også har et ansvar for å støtte urfolk i kampen for å ta den tilbake.

Noen av deltakerne på Indigenous Youth PreConference

Misjonen og de marginaliserte

Urfolkskonferansens arbeid tok utgangspunkt i Lukas' beretning om Jesus i synagogen i Nasaret, med hovedvekt på Jesu gjengivelse av Jesaja:

Herrens Ånd er over meg,
for han har salvet meg
til å forkynne et godt budskap for fattige.
Han har sendt meg for å rope ut
at fanger skal få frihet
og blinde få synet igjen,
for å sette undertrykte fri
og rope ut et nådens år fra Herren. (Luk 4, 18-19)

Denne teksten løfter frem nettopp de marginaliserte, de som befinner seg i samfunnets randsoner, som stedet hvor evangeliet bryter fram. Det er disse Jesus er kommet for å sette fri. Under selve Arusha-konferansen hadde urfolkskonferansen ansvar for én av fellessamlingene, og her tok vår hovedtaler Adi Mariana Wanqa¹ fra Fiji opp dette poenget: Jesus forkynte at Herrens Ånd var over ham for å forvandle, styrke og befri de fattige. Ved å gjøre dette bekreftet han det faktum at Guds misjon springer ut fra randsonene, og ikke fra mektige posisjoner i samfunnets øvre sjikt. Det var med utgangspunkt i randsonene Jesus loftet frem det transformerende disippelskapet vi er kalt til å leve ut. Evangelienes beretninger om hans liv vitner gjennomgående om hvordan de marginaliserte fikk en ny, opphøyd status: Syndere var velkomne rundt hans bord, barn fikk sitte på hans fang, og de første som fikk bevitne hans oppstandelse var kvinner. Jesus var grensesprengende i sin gjerning. At hans virke tok utgangspunkt i de undertrykte miljøene, er en viktig understreking av evangeliets transformerende effekt. Det er også verdt å merke seg at Jesus, som jøde i det romerske riket, selv tilhørte en marginalisert folkegruppe.

At Jesus var og er opptatt av de marginaliserte i samfunnet er ikke akkurat noen nyhet. Dette har kirken vært opptatt av lenge, og det legges stadig vekt på i både planlegging og gjennomføring av ulike sammenkomster. Ønsket om å inkludere er absolutt til stede. Problemet er at kirken altfor ofte sitter og diskuterer med seg selv hvordan den kan tilrettelegge for ulike grupper, deriblant urfolk, uten å involvere dem det faktisk gjelder. Fokuset blir på hva *kirken* kan gjøre for *dem*. Et slikt fokus bidrar videre til at mennesker som på en eller annen måte skiller seg fra majoriteten ofte blir sett på som utfordringer eller problemer som må løses. Kirken vil gjerne ha dem med, men det oppleves krevende å få det til. Historisk sett har da også misjonen behandlet

1 Adi Mariana Waqas tale, *Becoming Disciples, Transforming the World*, ligger i sin helhet ute på www.oikoumene.org (Home → Resources → Documents → WCC commissions and working groups → Mission and evangelism)

marginaliserte grupper som passive mottakere av evangeliet, og enkelte steder er dette fremdeles tilfelle. Gjennom et slikt ensidig fokus på mennesker som misjonens objekt har kirken oversett at de også er subjekter som selv er i stand til å tolke troen inn i eget liv. Dette har igjen bidratt til å forsterke marginaliseringen. Selv den dag i dag er det i mange deler av verden en utfordring for kirken å anerkjenne marginaliserte menneskers rett og evne til å kontekstualisere og artikulere egen tro. Det ble derfor viktig for urfolkskonferansen å understreke at også vi er en del av Kristi kropp, og har rett til å bli behandlet som likeverdige aktører i både nåtidens og fremtidens kirke. Vi er alle født inn i en spesifikk kontekst, og dette må kirken ta hensyn til. Det handler ikke om at kirkens ledere og representanter skal tolke teologien inn i vår sammenheng, men om å gi oss nøklene vi trenger for å gjøre dette selv.

Konsekvenser for misjonen i dag

At misjonen opp gjennom historien har utsatt mennesker for grove overtramp er et anerkjent faktum. I dag tenker heldigvis de fleste av oss annerledes, og vi har en helt annen respekt for det som for oss framstår som ukjente kulturer. I møte med disse er det viktig å ikke bare respektere dem på et generelt grunnlag, men å også anerkjenne at kontekstualisering av troen må komme fra kulturene selv. Det er lett å fordømme menneskers forsøk på kontekstualisering som synkretisme dersom en ikke kjenner kulturen deres. Misjonens fokus kan derfor ikke kun være på hva kirken kan lære disse kulturene, men også på hva de kan lære kirken. Det handler ikke om å forringe budskapet om Jesus, men om å ta på alvor at troen verken kan eller bør uttrykkes likt i alle kulturer til alle tider. Urfolk skal kunne beholde sentrale elementer i sin kultur også i en kristen kontekst. Variasjoner i kultur, økonomi, sosial status og funksjonsevne er ikke en byrde, men en berikende gave som viser oss at det finnes flere veier til en levende gudsrelasjon. Den verdensvide kirke trenger et fokusskifte, der marginaliserte mennesker ses på som ressurser og ikke utfordringer. Derfor er det viktig å ikke kun involvere, men å også inkludere disse i menighetslivet. Eksempelvis holder det ikke at menigheten arrangerer gudstjeneste med samiske innslag, den må også, så langt det er mulig, inkludere det lokale samiske miljøet i planlegging og gjennomføring. Dnks misjonsorganisasjoner (i Samarbeid menighet og misjon) hadde sammen med Samisk kirkeråd, Mellomkirkelig råd og Nord-Hålogaland bispedømme i januar i år en felles konsultasjon hvor det blant annet ble formulert et sammendrag som er i tråd med denne tankegangen. Intensjonen og håpet er at dette dokumentet vil være retningsgivende for kirkens urfolksarbeid (se vedlegg).

Inkludering av urfolk i en norsk kontekst

Når det gjelder planer for involvering og inkludering av urfolk, er vi i Norge kommet lenger enn de fleste andre. Dnks opprettelse av Samisk kirkeråd i 1992, vedtak av *Strategiplan for samisk kirkeliv* i 2011 og 2019, og vedtak om opprettelse av Samisk

valg møte i april 2018 er eksempler på det.² En større bevissthet rundt kirkenes rolle i fornorskningen av blant annet samer, har igjen bidratt til å øke kirkeansattes kunnskap om samisk språk og kultur. Dette gjelder imidlertid hovedsakelig i forvaltningsområdet for samisk språk.³ I landet for øvrig er det dessverre stort sett slik at kun spesielt interesserte tilegner seg kunnskap om det samiske. Dette til tross for at *Strategiplan for samisk kirkeliv* konstaterer at «et minimum av samisk språk og kulturkunnskap bør inn i kirkelige profesjonsutdanninger».⁴ Selv ble jeg uteksaminert fra Menighetsfakultetet i 2016, men jeg kan ikke huske at samisk kirkeliv ble tatt opp som eget undervisningstema i løpet av de 6 årene jeg tilbragte der. Det var likevel et skritt i riktig retning da kapellet etter hvert begynte å markere samenes nasjonaldag 6. februar. Menighetsfakultet er neppe alene om å ha en del å gå på når det gjelder kunnskapsformidling om samiske forhold, og her sitter nok Kirkelig utdanningscenter nord på en kompetanse som de andre utdanningsinstitusjonene gjerne kunne benyttet seg av. I dag bor det samer over hele landet, og spesielt i de store byene vil du finne en større samisk befolkning. Å inneha en minimumskunnskap om det samiske vil derfor være nyttig for kirkelig ansatte over hele landet. I møte med våre nye landsmenn har det i mange kirkelige sammenhenger blitt fokusert på viktigheten av å gjøre seg kjent med disse kulturer for å være i stand til å møte dem som kirke. Dette er en styrke for kirken, men vi må ikke glemme at vi også har kulturer med utspring i Norge (og omegn) som dessverre er ukjent for ganske mange. Hvis vi som kirke unnlater å gjøre oss kjent med disse, tar vi heller ikke vårt ansvar som folkekirke på alvor. Her må både utdanningsinstitusjoner og kirkeledere gjøre en innsats for å øke kunnskapen på grasrotnivå. Håpet er at basiskunnskapen skal bli utbredt nok til at ingen trenger å kjempe for at det samiske skal implementeres i menighetslivet, men at dette over hele landet faller naturlig der det er et ønske om det.

Nå kan det hende at du som leser tenker «dette gjelder ikke meg og min menighet», en konklusjon det dessverre er altfor lett å trekke. De aller fleste samer snakker flytende norsk, og mange av oss kan ikke samisk. Flere av oss mangler også de utseendemessige trekkene folk flest forbinder med samer. Ingen kan se på meg at jeg er same, og om de vet at jeg er same vet de ikke nødvendigvis hvor viktig den samiske kulturen og det samiske språket er for min identitet. Det er tross alt ikke mange år siden jeg ble klar over dette selv. For min del er kirken nå blitt en arena for å ta tilbake samisk språk og kultur, og målet må være at stadig flere samer får oppleve det samme.

2 KM 12/92, KM 08/11, KM 08/18, KM 14/19

3 Kommuner der det samiske språk er likestilt med norsk. Per dags dato gjelder dette følgende kommuner: Kautokeino, Karasjok, Tana, Nesseby, Porsanger, Kåfjord, Lavangen, Tjeldsund, Hamarøy (tidligere Tysfjord), Hattfjelldal, Snåsa, Røyrvik og Røros.

4 *Strategiplan for samisk kirkeliv 2011*, 62.

Avslutning

Da Jesus vandret her på jorden snudde han opp-ned på samfunnets maktstrukturer. Hans misjon fikk sitt utspring blant datidens marginaliserte, og det er kirkens og misjonens oppgave å følge dette opp både på globalt og lokalt nivå. Marginaliserte mennesker er bærere av Kristi håp, har rett og evne til å kontekstualisere egen tro og er en rik ressurs for kirken. Det har vært nok prat om inkludering, nå er tiden inne for å handle! Dette er urfolkskonferansens bønnerop til verden.

Indigenous peoples and mission – summary of consultation

Representatives from Church of Norway, NGOs involved in mission, and academics have been gathered in Tromsø 18-19 January 2018 discussing the relationship between the indigenous peoples and church and mission.

A brief summary follows:

We, the participants of the discussion in Tromsø wish to acknowledge that:

- all of humankind is created in the image of God (Gen 1,26)
- traces of God can be found in all places and among all
- peoples shall and are called to participate in the praise of God (Rev 7,9-10;21,24.26)
- as Christians we are all one in Christ (Gal 3,28).
- our diversity as peoples is part of the diversity in God's creation
- all of humankind are in need of Christ and the Church is constituted to bring Christ to all peoples
- while as followers of Jesus Christ we have a vocation to bring the gospel to all people, we have no right to impose our culture on other people, or consider one culture as superior to another
- Our Christian faith both affirms and challenges different aspects of all cultures

We want to encourage our churches and organizations to

- recognize God in all cultures and creation
- focus on sharing the gospel in a holistic way through forgiveness of sins, struggle for justice, reconciliation and healing
- join the often impoverished indigenous peoples in the struggle for livelihood, their own perception of history, maintain their roots and identity, and self-determination of governance and planning their future
- peel off the layers of colonialization so that the gospel can be received and implemented in a way that is relevant in different cultures among the peoples
- focus on the struggles of indigenous youth with their identity as Christians, struggles that are caused by the churches' role in assimilation and cultural oppression
- recognize, name and counteract the dynamics of the abuse of power and

structures of inequality

- continue to work in coalition with indigenous peoples in ways that empower and liberate
- strengthen indigenous peoples' ownership of Christian faith
- learn from genuine and life-affirming aspects of indigenous cultures, and let them enrich the various churches' understanding of Bible and faith
- take steps to assure that Christian mission is a humble, accompanying and empowering presence among indigenous people

We encourage indigenous communities to

- take part in ecumenical and cross-cultural networks and dialogue
- share their experience and understanding of the Christian faith with others
- The discussion was hosted by
- Sami Church Council, Church of Norway
- Congregation in Mission, Church of Norway
- Church of Norway Council on Ecumenical and International Relations
- Nord-Hålogaland Diocese, Church of Norway

NOROGGA GIRKU - DEN NORSKE KIRKE
Sámi girkoráddi - Samisk kirkeråd

Samarbeid
menighet og misjon

DEN NORSKE KIRKE
Nord-Hålogaland bispedømme

DEN NORSKE KIRKE
Mellomkirkelig råd